

# SÓKRATES, PLATÓN, ARISTOTELÉS

Nejdříve je nutno zmínit filosofický proud, z něhož učenci vyšli – **sofisté (sophia = moudrost)**.

## SOFISTÉ

- učitelé moudrosti, byli zváni do rodin bohatých aristokratů, kde vyučovali řečnictví, právní nauku, politiku, schopnost správné a úspěšné argumentace
- nezajímá je, jak vznikl svět, zaměřují se na člověka a společnost, člověk si vytváří zákony sám (i morálku)
- jejich pragmatismus je ale často amorální

## PROTHÁGORAS

Člověk je mírou všech věcí, jsoucí jsou a nejsoucí nejsou.

Hlavním cílem morálky je, aby se člověk pomocí existujících zákonů, stal ctnostným (spravedlivým, mravným).

Neuznává existenci absolutní pravdy, je jen pravda relativní v souladu s ctností. Pravdu má ten, na jehož straně jsou vyšší (lepší, pádnější) argumenty.

## GORGIAS

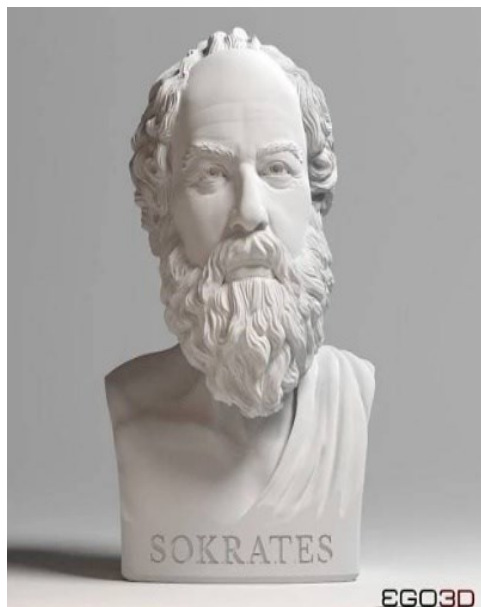
Nihilista – jsoucna nejsou.

Agnostik (nepoznatelnost světa) – existuje-li jsoucno, tak my ho stejně nemůžeme poznat.

Skeptik – pochybuje o všem.

---

## SÓKRATES



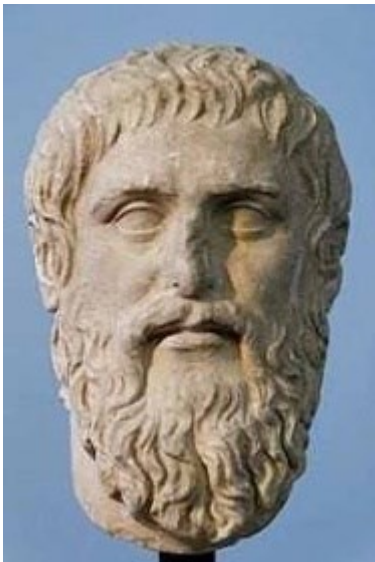
Největší myslitel řecké filosofie. Pocházel z rodiny dělníků (otec sochař, matka porodní bába – byl velmi ovlivněn její prací). Celý život prožil v Athénách, za výuku mu neplatili, pracoval za jídlo a nocleh - učil především mladíky z aristokratických rodin, formou rozhovorů - pokládal otázky, na něž vyžadoval odpovědi (učil především na ulicích Athén a v parcích). Nenapsal žádné pojednání či spisy, vše je dílo jeho žáků, hlavně Platóna. Z jeho soukromí je známa postava jeho ženy Xantipy, neprávem odsuzované.

Byl racionalista – na vše, co je ctnostné, musí člověk přijít rozumem. Když na to rozumem přijde, tak podle toho také bude žít a to je správné. Cílem každého z nás je dosáhnout stavu blaženosti – EUDAIMONION. – Dalším cílem je pochopit sama sebe, centrem je člověk.

Všechny naše skutky kontroluje (hlídá nás) božské svědomí tzv. DAIMONION. Každý z nás je ctnostný a božské svědomí se ozve, až když jsme na hranici se svými zákony.

Konec jeho života – veřejně kritizoval život v Athénách – tím proti sobě popudil mocné. Byl souzen a díky zmanipulovanému veřejnému mínění byl odsouzen k trestu smrti (otrava jedem). Bylo mu navrženo, aby Athény opustil, to ale odmítl. Byl otráven bolehlavem (postupné odumírání těla), zemřel mezi svými žáky.

# PLATÓN



Platon byl řecký filosof, pedagog a matematik. Žák Sokrata, narozen na ostrově Aegina, - malíř, básník, pochází z rodiny aristokratů, ve 20 letech se stává Sokratovým žákem.

Byl velmi ovlivněn odsouzením Sokrata a jeho smrtí, ve svých 29 letech jej chtěl společně s ostatními žáky zachránit = OBRANA SOKRATOVA – píše formou monologů, obhájí Sokrata. Po jeho smrti se začal zajímat o stát, vědu a politiku.

Založil athénskou Akademii (založil ji ve 40 letech – dle boha Adémose = bůh vzdělání), jež pak byla vzorem evropským univerzitám a vědeckým institucím. Své spisy psal většinou formou rozprav (dialogů) mezi svým učitelem Sókratem a dalšími osobami, kterým Sókratés svými otázkami pomáhá vyvrátit jejich předsudečné a nezralé názory a dospět k lepším poznáním.

Ústředními tématy pro něj jsou:

- rozdíl mezi pravým poznáním a pouhým míněním (epistéme x doxa)
- ctnost a možnost výchovy ke ctnosti
- spravedlivé a přitom trvalé uspořádání obce (polis)
- dobro jako konečný cíl člověka i obce

## 1. OBDOBÍ

Na cestách se dostává k sofistům, které kritizuje

- zabývá se Prothágorem a Gorgiem – takto pojmenuje i své spisy

PROTHÁGORAS – zde řeší otázku ctnosti

GORGIAS - naráží na etiku (člověk se má otáčet k masě lidí ne k jedinci)

Poté se dostane k Herakleitovi – zde bere svět idejí a jevů – my jsme jen otisky a originál je někde jinde, pravý svět nevidíme (viz mýtus o jeskyni).

U Pythágora spojuje matematiku a filozofii (co je jasné a logické).

## 2. OBDOBÍ

ÚSTAVA – nejobsáhlejší spis, zabývá se ontologickými i gnozeologickými otázkami

Platón má dvojí jsoucno

Svět idejí – pravé, dokonalé, neměnné, pravzor pro druhá jsoucna

Svět jevů – zde jsou jsoucna pouze obrazem pravzorů – mýtus o jeskyni

Důležitá je otázka duše, která je nesmrtelná, po smrti duše tělo opouští a odchází do světa idejí, kde nazírá (snaží se dozvědět, co nejvíce, než se někdo narodí a ona se dostane do jeho těla. Člověk se později rozumem a učením rozvzpomíná na to, co ona tam viděla (DIALOG FAIDROS –mýtus o Vozatajovi).

### SVĚT IDEJÍ JE NEPOZNATELNÝ

Je důležité poznat ideu dobra – 3 cesty poznání:

1. cesta erota – cesta lásky (našich pudů), ta je otevřená pro všechny.
2. cesta mánie (božské šílenství), může dosáhnout pouze ten, kdo je hodně citlivý (umělci, básníci, malíři).
3. cesta teorie – nejdelší, cesta rozumového chápání, mohou jí dosáhnout jen filozofové.

### 3. OBDOBÍ

Zabýval se státem, politikou, zákony.

STÁTNÍK, ZÁKONY – v těchto dílech se snažil souhrnně mluvit o jeho státních představách, veškeré své názory se snažil uvést do praxe.

Základem je společnost elit (každý nemůže dosáhnout všeho):

- každý člověk z jiné společnosti je na začátku ve stejné startovní čáře – mají stejné vzdělání (gymnastiku)
- ve 20 letech selekce – rozumová a společenská – ti, kteří vydrželi, mají další vzdělání (řečnictví)
- ve 30 letech se učí filozofii – pak 15 let musí být v praxi
- v 50 letech se můžou lidé ucházet o úřad, vládu (jen plně vzdělaní teorií i prací) – zde si už nemusí vybírat, protože je to elita

Rozdělení společnosti:

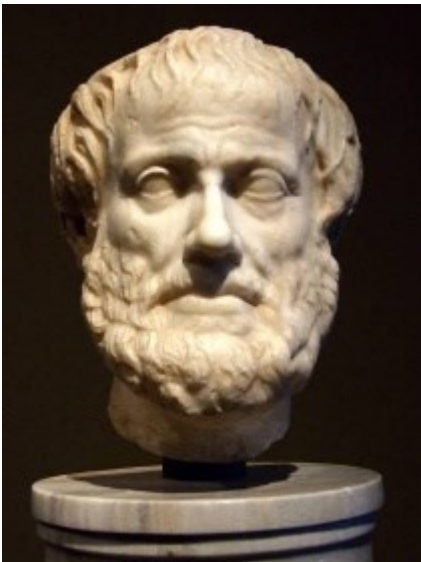
1. výrobci, řemeslníci – zabezpečují chod státu,  
- vlastnost – hromadění majetku – materialismus, měli by mít uměřenost
2. strážci – dbají na blaho státu, lidu, chrání stát - vlastnost – statečnost
3. vládci – vlastnost – moudrost spravedlnost

### PLATÓNSKÁ TRIÁDA

- a) pravda
- b) dobro
- c) krása – eros

KAŽDÝ K PRAVDĚ MUSÍ DOJÍT SÁM

### ARISTOTELÉS ZE STAGEIRY



Byl filosof vrcholného období řecké filosofie, nejvýznamnější žák Platonův a vychovatel Alexandra Makedonského. Narodil se 384 př. n. l. v osadě Stageira na poloostrově Chalkidické v dnešní řecké Makedonii, asi 80 km východně od Soluně - Thessaloniki, zemřel v roce 322 př. n. l. v Chalkidě, asi 60 km SV od Athén.

Na rozdíl od svého učitele Platóna, který se věnoval převážně otázkám člověka a společnosti, snažil se Aristotelés obsáhnout a uspořádat i všechno předmětné vědění své doby a výsledky vlastních pozorování Země, oblohy, přírody, jazyka, společnosti, politiky a umění. Zatímco Platónův učitel Sókratés se svými partnery diskutoval a hleděl dosáhnout jejich souhlasu, Aristotelovy spisy už obsahují přesnou a závaznou argumentaci, jak ji má svým žákům přednášet učitel.

Základem aristotelského třídění věcí je představa nadřazeného rodu (řecky *genos*, latinsky *genus*), jehož jednotlivé druhy (*eidos*, *species*) se navzájem liší „specifickou“ čili druhovou diferencí. Definice tak spočívá v určení (společného) rodu a tohoto rozdílu vůči ostatním druhům v něm. Jednotlivé předměty se tak dají uspořádat do „stromu“ nadřazených a podřazených kategorií, na čemž spočívá tzv. binomická nomenklatura v botanice, zoologii. Tím vytvořil první systém třídění přírodních jevů (prvků), který se udržel do současnosti.

V „první filosofii“ čili metafyzice, která pojednává o jsoucnech a bytí, definuje (tím rozlišuje) možnost (*dynamis, potentia*) a uskutečnění (*energeia, actus*): vznikající věc už musela být možná (měla existenční potenciál), a tedy přechází z možnosti k uskutečnění.

Každá změna ovšem musí mít svoji příčinu, které Aristotelés rozlišuje:

1. látkovou (*hyletiké, materialis*), tj. materiál či látku,
2. tvarovou (*eidetiké, formalis*), tj. představu či tvar,
3. účinnou (*hothen hé arché, efficiens*), tj. toho, kdo ji působí, a
4. účelovou (*hú heneka, finalis*), tj. proč byla vytvořena.

*Jednoduše řečeno: Když se staví dům, musel se o to „příčinit“ jak stavební materiál, tak představa domu, stavitel a konečně účel: někdo chce bydlet. Pokud by některá z nich chyběla, nemohlo by se stavět.*

Aristotelova představa o jsoucím se od novověké filosofie a vědy liší:

- typické jsoucno je u něho živá bytost, nikoli rozlehlá věc (Descartes) nebo hmotný objekt
- může se pohybovat a měnit, a to zejména za nějakým cílem, který patří k jeho přirozenosti
- je mu cizí představa aktuálního nekonečna - proto ani řetězec příčin (**proč se něco stalo, vzniklo...**) nemůže být nekonečný, nýbrž musí skončit u první nutné příčiny - „**prvního nehybného hybatele**“
- první nehybný hybatel je u křesťanské teologie totožný s Bohem – proto je Aristotelovo učení vnímáno jako základní pilíř křesťanské filosofie

Pravidla správného myšlení, usuzování a argumentace (spis Organon čili nástroj, rozumí se právě myšlení):

- jednotlivá tvrzení spojujeme v soudy, z předpokladů (premis) vyvozujeme závěry
- základní formou soudu je sylogismus - ze dvou tvrzení se společným členem plyne třetí
- obě výchozí tvrzení mohou být buď obecná (každý, všichni) nebo jednotlivá (je, existuje)
- obě výchozí tvrzení mohou být záporná (žádný a jen některý) - podle toho pak některé závěry platí a jiné ne

Z aristotelské logiky vznikla predikátová logika včetně kvantifikátorů. Aristotelova „analytika“ či logika jakožto nauka o pravidlech myšlení a řeči také z jazyka a z jeho forem vychází: podstata, případek (akcidens), atribut a podobně jsou zároveň kategorie myšlení i jazyka.

Aristotelova představa o uspořádání obce (státu):

Dobré státní zřízení:

- Aristokracie
- Monarchie
- Politeia (vláda bohatých se středními vrstvami – demokracie)

Špatné státní zřízení:

- Tyranie
- Oligarchie (vláda bohatých)
- Krajní demokracie (oligarchie spojená s nejchudšími – lúvou)